

ОСОБИСТІСНІ ЦІННОСТІ ЯК СИСТЕМОТВІРНИЙ ЧИННИК ЖИТТЄВОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДИНИ

Бастун Н.А. Особистісні цінності як системотвірний чинник життєвої активності людини. Аналізується генеза поняття цінностей у соціальних науках та психологічній персонології. Цінності є ключовим поняттям у гуманістичній та екзистенційній психології, це поняття також продуктивне у психологічній практиці. Описується вплив родинних настановлень, дитячих вражень-інсайтів та психічної травми на становлення особистісних цінностей. Робиться висновок про системотвірний характер ціннісних орієнтацій особистості та значущість їхнього впливу на поведінку людини.

Ключові слова: особистість, цінності, ціннісні орієнтації, аксіологія, ієрархія, система, системотвірний чинник, скрипт, особистісна криза.

Бастун Н.А. Личностные ценности как системообразующий фактор жизненной активности человека. Анализируется генезис понятия ценностей в социальных науках и психологической персонологии. Ценности являются ключевым понятием в гуманистической и экзистенциальной психологии. Это понятие также является продуктивным в психологической практике. Описывается влияние родительских установок, детских впечатлений-инсайтов и психической травмы на становление личностных ценностей. Делается взвод о системообразующем характере ценностных ориентаций личности и значимость их влияния на поведение человека.

Ключевые слова: личность, ценности, ценностные ориентации, аксіологія, ієрархія, система, системообразующий фактор, скрипт, личностный кризи.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Сучасне посилення інтересу до проблематики цінностей є ознакою суспільних трансформацій їх камертоном. Завдяки активності засобів масової інформації, поняття цінностей стало поширеним у буденній свідомості і почало справляти свій вплив на суспільну думку. У той же самий час, аксіологічна методологія стала актуальною для психологічної науки, передусім, для персонології, оскільки реальним носієм цінностей є кожна конкретна людина.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. Початок власне аксіологічного етапу наукового знання пов'язують із працями філософа та одного з основоположників медичної психології Р.Г. Лотце, який, в середині XIX ст., увівши у науковий обіг в логіці та теорії пізнання телеологічне поняття «значущості» як критерію істини, за аналогією, позначив поняттям «цінність» критерій етичного у поведінці».

Аксіологічному етапу в науці притаманне остаточне розділення понять реальності та цінності, тобто, об'єктів людських бажань і устремлінь. Неокантіанець Г. Ріккерт вважав, що сутність цінностей полягає у їхній значущості, а не фактичності,

бо вони виступають, як ідеальна, всезагальна норма, що надає сенсу реальності [22].

Поняття цінностей посідало значне місце у російській релігійній філософії кінця XIX початку XX ст. науковій течії, що виникла як реакція на негативні сторони антропоцентризму нового часу, вона також була інтелектуальною відповіддю на технізацію суспільного життя і негативні наслідки індустріалізації [7].

У радянський період, до 60-х років, аксіологія була під офіційною забороною, як буржуазна псевдонаука (6). У подальші десятиліття розробка згаданої проблематики провадилася, але з обмеженістю настановленнями марксистсько-ленінської догматики, – цінності тоді інтерпретувалися як ідеали, вищі цілі особистості, яким бажано було мати виразно колективістсько-патріотичну спрямованість.

В західних соціально-гуманітарних науках ціннісна проблематика продовжувала активно розроблятися, і найбільшій значущості та ступеню розробленості це поняття набуло у гуманістичній та екзистенційній психології. К. Роджерс, та А. Маслоу вважали, що найважливішою роллю психолога є актуалізація, пробудження внутрішніх цінностей людини [12; 17]. На думку Г. Оллпорта, джерелом основних цінностей особистості є суспільна мораль, моральні норми та цінності формуються й підтримуються завдяки зовнішньому підкріпленню, а стан, коли відбулося перетворення зовнішніх цінностей у внутрішні він називав функціональною автономією [15].

В. Франкл розумів особистісні цінності як універсалії сенсу, що притаманні більшості людей. Суб'єктивна значущість цінності, на думку Франкла, має бути у єдності із прийняттям на себе відповідальності за її реалізацію [15].

У радянській та пострадянській психології, попри певну суголосність із гуманістичною психологією, поняття цінності вживалося доволі рідко, проте, в активному ужитку були такі поняття, як спрямованість особистості, потреби, мотиви, принципи та ідеали. Вони хоча й не є тотожними за змістом поняттю цінностей, проте відображають певні його суттєві сторони [7]. У буденну свідомість людей радянського періоду активно насаджувалися такі поняття і якості, як «принциповість» та «ідейність», які були максимально суголосними тодішнім ідеологічним настановленням.

В українській психології пострадянського періоду гуманістична парадигма розроблялася Г.О. Баллом. Його концепція раціогуманізму включає в себе діалогічні універсалії, які у певному контексті, автор також називає принципами. Дані конструкти суголосні з цінностями [2].

Формулювання цілей і постановка завдань статті. Проаналізувати генезу, системний зміст поняття цінностей і їхній вплив на поведінку людини.

Виклад результатів досліджень. Цінності – психологічне утворення, що є важливим складником структури особистості, їхня роль полягає у визначенні того, наскільки значущі та прийнятні для особи ті чи ті предмети, явища і вчинки, якої оцінки вони заслуговують на її погляд – позитивної чи негативної. Цінності являють собою зафіксовані у ідеалах та принципах стосунки особи зі світом, тобто індивідуально перероблений сукупний досвід соціальної групи [18]. Іншими словами, цінності суспільства, заломлені через індивідуальну життєдіяльність, відображаються у

психологічній структурі людини в формі цінностей особистих. Чим більше цінність пов'язана із задоволенням суттєвих особистісних потреб, тим вища її значущість, та стійкіший суб'єктивний сенс. Асимілюючись у структуру особистості, цінності перестають залежати від ситуативних факторів, водночас, маючи множинну природу, вони об'єднуються у ієрархію, що слугує внутрішнім компасом, за яким людина звіряє відповідність своєї поведінки та ставлень до її особистих потреб, – така роль цінностей виражається поняттям ціннісних орієнтацій [9]. Різні автори [13; 18; 20; 22] підкреслюють те, що особистісні цінності мають когнітивну та емоційну складові і саме афективна зарядженість певних настановлень чи переконань – ознака того, що вони є суб'єктивною цінністю.

Сукупність особистісних цінностей складає ієрархізовану структуру, тобто систему ціннісних орієнтацій. Ціннісні орієнтації особистості виконують важливі функції, такі як гармонізація суб'єктивної картини світу, керування поведінкою людини, спрямування її дій та вчинків, загалом, вони визначають індивідуальну своєрідність особистості, та її спрямованість. Високий рівень розвитку ціннісних орієнтацій є результатом постійних зусиль щодо особистісного саморозвитку, він визначає ступінь особистісної зрілості та соціалізації людини. Несуперечливість ціннісних орієнтацій забезпечує такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам й ідеалам, активність життєвої позиції здатність до вольових зусиль задля реалізації своїх цінностей. Нерозвиненість, збідненість ціннісних орієнтацій є ознакою інфантилізму неререфлексивності, – домінування впливу зовнішніх спонук на поведінку особи, відсутності у неї твердих принципів та чітко окреслених ідеалів, що призводить до пасивності, етичного нігілізму, нерозбірливості у засобах досягнення мети. Саме ціннісні орієнтації визначають те, як особа сприймає ту або іншу ситуацію і яку позицію вона у ній займатиме [11].

Психологія особистості розглядає проблему цінностей та ціннісних орієнтацій як основний чинник соціалізації особистості, – процесу що залежить як від впливу зовнішніх соціальних факторів, так і від дії внутрішніх, – від активності особи, її індивідуальної здатності до інтеріоризації соціального досвіду, перетворення його у власні цінності, настановлення та орієнтири [4; 6; 6; 9; 22].

У педагогічній літературі цінності зазвичай описуються стосовно особистості педагога та його поведінки, у формі фахових етичних засад, а у педагогічній практиці значне місце посідає передача цінностей від педагога до учня. Даний процес є інтуїтивним, він пронизує увесь навчально-виховний процес і повністю залежить від особистісних рис самого педагога та системи його власних цінностей. Значну роль у трансляванні цінностей відіграють механізми наслідування-імітації, що добре розвинені у дітей та підлітків. Нерідко школярі здійснюють вибір життєвого шляху, наслідуючи приклад свого педагога, чи відомого співвітчизника.

На домінуванні певних цінностей у суспільстві, а отже присвоєнні їх більш чи менш масово впливають соціальні стереотипи, підґрунтям яких у свою чергу стають ті чи ті суспільні чинники.

Зокрема, це стосується обдарованості. У спогадах про дитинство Анастасії Цвєтаєвої, молодшої сестри відомої поетеси Марини Цвєтаєвої, описується, як їхня

родина пишалася поетичною обдарованістю Марини і разом з тим, іронічно ставилася до математичних здібностей і ручної умілості Анастасії, оскільки дівчинці з інтелігентної родини «личить» бути поетесою і зовсім «не личить» любити математику та майструвати іграшки. У мемуарах Анастасія Цвєтаєва пише про те, що вона, ігноруючи свої нахили, з юності намагалася розвинути у себе літературний хист, який проте, був значно скромнішим, ніж у сестри [21].

І нині, і у минулому, виходячи з прагматичні міркувань та стереотипних ціннісних настановлень, родинне оточення, або перешкоджає розвитку обдарованих особистостей, або надміру стимулює їхні таланти, подекуди експлуатуючи їх і тим самим «випалюючи» молоду людину як особистість [8]. Протилежним явищем є складна доля художниці Катерини Білокур, чий талант потужно розвивався у тяжких протистояннях спершу з батьками, а надалі – із реаліями радянсько-колгоспної дійсності

Сильні дитячі враження-інсайти у ряді випадків також можуть відігравати вирішальну роль у виникненні провідної цінності, яка у подальшому визначає життєвий шлях людини та відповідним чином впливає на її особистісне формування. Відомий психолог та педагог П.П. Блонський у своїх спогадах описав епізод, що стався з ним у шестилітньому віці. Гуляючи надворі, він знайшов якогось хробака, поклав його до сірникової коробки і заховав її на повір'ї. Згадавши про неї мало не через тиждень. Павло дістав та розкрив цю коробку і був надзвичайно вражений, коли замість неоконкретного хробака побачив там гарного, блискучого жука, який із гучним гудінням знявся у повітря й полетів геть. Враження від несподіваного перетворення непоказного хробака, що ледь повзав, у красивого жука, який швидко літає, було дуже сильним, і Блонський вважав, що саме цей слід у душі надалі спонукував його до пошуків причинно-наслідкових зв'язків між предметами та явищами й насамкінець, став не останньою спонукою його наукової кар'єри [5].

Схожими спогадами ділився з колегами психолог М.М. Поддьяков; у п'ятилітньому віці він вийшовши у двір, подивився на свою долоню проти сонця і побачив, що через неї просвічують кістки, це настільки вразило хлопчика, що спричинило цілий переворот у його свідомості. Починаючи з цього випадку, він почав замислюватися над тим, що кожний предмет може мати певні особливості, приховані від безпосереднього людського погляду, які можна виявити, змінивши «кут зору» на нього. Поддьяков вважає, що цей дитячий інсайт став його основною спонукою до наукової діяльності, а наука – тією життєвою цінністю, якій він завдячує своїми досягненнями у житті.

З власних спостережень наведемо приклад пілота, який згадував, що його пристрасть до польотів почалася з трирічного віку, коли він несподівано побачив, як у небі летить літак, лишаючи за собою білий слід. Краса і незвичайність цього видовища його так вразила, що можливість літати на літаку стала для нього головною цінністю і тому все дитинство та юність він готувався, щоб стати льотчиком і літати на літаку, схожому на той, що його так вразив у ранньому дитинстві. Його не взяли до військового училища, але запропонували літати на гвинтокрилах, на що він без вагань погодився. По закінченню училища йому, киянину, довелося працювати у Сибіру у

досить важких умовах, проте він вважає ці роки найщасливішими у своєму житті, бо польоти для нього були щастям і головний сенсом життя.

Аналізуючи ґенезу людських цінностей варто також згадати концепцію еґо-станів Е. Берна, верхній концентр його графічної моделі особистості під назвою батько (рос. «родитель») відповідає за переконання, ідеали, слідування правилам, тощо. Ознакою того, що у транзакції домінує саме цей еґо-стан є нетерпимість (або стійкість) співбесідника до критики його поглядів і переконань та їх активний захист. Такі ознаки у поведінці означають, що йдеться саме про особистісні цінності, нехтування якими з боку оточуючих сприймається дуже болісно. Отже, батьківський концентр, який у графічній моделі еґо-станів Е. Берна займає верхню позицію, відіграє роль осереддя особистісних цінностей [4].

Е. Берн є також автором скриптовго аналізу, «скрипт» (script), англійською мовою – сценарій, це життєвий план, що був сформований у ранньому чи дошкільному дитинстві під впливом батьків. На думку Берна, долею людини у значній мірі керує «батьківське програмування». Іншими словами, «внутрішня дитина» матері чи батька наказує своїй реальній, дитині, сину чи дочці, бути таким, як їм хочеться. Цей неусвідомлений процес Е. Берн називає скриптуванням і вважає його протилежністю вихованню: «З тебе, йолопе, нічого путнього не вийде», або «Ти обов'язково станеш знаменитим». Неодноразово повторюючись, і закарбовуючись у дитячій пам'яті, ці месиджі трансформуються у підсвідомі настановлення, які у свою чергу визначають майбутні ціннісні орієнтації. Така скриптова програма за Е. Берном нерідко визначає долю хронічного невдахи чи навпаки, успішної людини.

Проблема цінностей стає значущою у кризові періоди суспільного розвитку, коли відбуваються різкі зміни у стосунках та способі життя людей, що змушує їх постати перед дилемою відмови від звичних, усталених цінностей, чи їх збереження. Це призводить до численних кризових станів, – дезорієнтації та втрати особистісної ідентичності [10].

Серед вищих цінностей різні автори особливо виділяють цінності життя, здоров'я і свободи [6]. У наш час ризик їхньої втрати став цілком реальним через воєнні події в країні. Відчуття втрати вищих цінностей життя людина переживає як психічну травму, головним наслідком якої можуть бути деструктивні особистісні зміни – спрощення структури особистості. Вони полягають у втраті сенсу життя, знеціненні попередніх інтересів, ідеалів та устремлінь, переході до пасивного способу життя, й переважанню гедоністичних настановлень реалізація яких не потребує значних зусиль.

У художній літературі наслідки руйнування ціннісних орієнтацій внаслідок воєнних потрясінь яскраво описали Е.М. Ремарк, Е. Гемінґвей та інші письменники. Ремарку належить поняття «втрачене покоління» – це молоді ветерани війни, які стали соціально дезадаптованими, бо втративши особистісні цінності, вони втратили також і сенс свого життя.

Діти, через свою емоційну вразливість та незахищеність і через малий життєвий досвід, стають найлегшою мішенню при будь-яких соціальних потрясіннях. Кожний віковий період дитинства має свої особливості формування ціннісних орієнтацій і

трагічні події, свідком яких стають діти відповідним чином справляють деформуючий вплив на розуміння дитиною того, що є добро і зло. Емоційні гіперзахисти, які допомагають дитині пережити тяжкі ситуації у ряді випадків роблять її нечутливою і несприйнятливою до переживань, які надалі супроводжують засвоєння етичних норм і правил, пригнічують притаманну дітям допитливість та пізнавальні інтереси. Розвиток дитячої психіки у цих випадках відбувається дисгармонійно, – цілком задовільний, чи й навіть високий інтелектуальний потенціал поєднується із стагнацією особистісного розвитку, мінімізацією внутрішнього світу та інфантильністю уподобань і інтересів. Дитина виявляє опірність до виховних впливів і в результаті, відповідні її віку цінності не займають у структурі особистості відповідного їм місця [3].

У мирні часи число дітей із описаними вище дисгармонійними рисами розвитку зазвичай значно менше, проте аналіз низки випадків з власної консультативної практики та практики колег дозволив дійти висновку, що педагогічна корекція таких дітей (попри всю її складність) дає позитивний результат тоді, коли створюються умови для реалізації потенційних здібностей дитини у ігровій діяльності, яка є для неї цінністю і водночас, може стати соціально схвалюваною. Наведемо приклад з власної консультативної практики: підліток-ігроман, який не хотів і не любив вчитися у школі, але розвивав свої розумові здібності у комп'ютерних іграх, був залучений програмістами до написання ігрових програм і надалі став фахівцем у цій галузі. На жаль, випадків успішної корекції потенційно обдарованих дітей та підлітків з дисгармонійним відставанням у особистісному розвитку доволі мало, але накопичення позитивного психолого-педагогічного досвіду відкриватиме для них перспективи більш успішного життєвого старту.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що ціннісні орієнтації являють собою, ієрархічну систему якій притаманні водночас і сталість і динамізм, і яка знаходячись у розвитку, і віддзеркалює ті зміни, що відбуваються у результаті взаємодії особистості та соціуму [22]. З точки зору системного підходу особистісні ціннісні орієнтації можна розглядати як підсистему, яка виконує дуже важливу роль у збереженні структури та цілісного функціонування особистості – роль контролю за несуперечливістю поведінки щодо внутрішньої позиції людини. Щоб точніше охарактеризувати цю роль, Л. Романюк вводить поняття «модель належного», за аналогією з «моделлю потрібного майбутнього» у теорії М.О. Бернштейна [18]. Схожий конструкт є і у теорії функціональних систем П.К. Анохіна під назвою «акцептор дії», – це функціональний орган, колектор поточних зворотних зв'язків [1], який регулює активність суб'єкта, зв'язуючи результати перебігу даної дії із еталонним образом бажаного результату, і визначає вірність перебігу та момент завершеності дії. В теорії О.Р. Лурія організуючим та контролюючим функціональним органом психіки є інтегративна функція [14]. Зазначені конструкти у моделях згаданих авторів відіграють роль системотвірного чинника, який виконує пускову та контролюючу роль у здійсненні певних дій та активності людини в цілому.

Таким чином, цінності можна вважати системотвірним стрижнем організації внутрішнього світу людини, які виступають як принципова спрямованість на втілення особистих ідеалів у конкретні життєві цілі і являють собою психологічну основу

розуміння людиною сенсу свого життя та його головної мети.

Системотвірна роль ціннісних орієнтацій визначає їхню стабільність, а зміни у ієрархії особистісних цінностей, зазвичай є ознакою особистісної кризи, яка переживається болісно і виявляє себе у втраті сенсу попереднього способу життя та різкої зміни суб'єктивної картини світу.

Висновки і подальші перспективи досліджень.

1. Соціальні науки оперують поняттям цінностей з середини ХІХ ст.

2. Аксиологічна методологія у психологічній персонології стала поширеною середини ХХ ст. у зв'язку із посиленням гуманістичної орієнтації психологічних досліджень.

3. Суспільні кризи призводять до різких змін у індивідуальних ціннісних орієнтаціях які у свою чергу, стають джерелом особистісних кризових станів.

4. Особистісні цінності виникають як результат інтеріоризації цінностей соціуму, вони мають ієрархічну будову та системний характер, являючи собою системотвірний чинник людської активності.

5. Формування особистісних цінностей у дитячому та підлітковому віці відбувається через вплив настановлень родинного оточення (шляхом скриптування), через дитячі переживання-інсайти шляхом наслідування поведінки значущих дорослих тощо.

6. Раптове руйнування особистісних цінностей може відбутися внаслідок перенесеної психотравми.

Список використаних джерел

1. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем / П.К. Анохин. – М., 1975. – 448 с.
2. Балл Г.О. Психология в рациогуманистической перспективе / Г.О. Балл. – К.: Основа, 2006. – 401 с.
3. Бастун Н.А. Вплив дитячої психотравми на особистісний розвиток // Особистість у просторі культури. Матеріали ІІ севастопольського міжнародного науково-практичного симпозиуму (23 вересня 2010 р.). – Севастополь, 2010. – С. 13-15.
4. Берн Э. Что вы говорите после того, как сказали «привет», или психология человеческой судьбы. – М.: Рипол классик, 2004. – 346 с.
5. Блонский П.П. Избранные психологические сочинения: в 2-х т. Т.2. / П.П. Блонский. – М.: Просвещение, 1964.
6. Василюк Ф.Е. Психотехника выбора / Ф.Е. Василюк // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М.: Смысл, 1997. – С. 284-314.
7. Выжлецов Г.П. Аксиология культуры в системе культурфилософского знания / Г.П. Выжлецов // Вестник новгородского государственного университета. – 2000. – № 16. – С. 34-41.
8. Жизнь и смерть вундеркиндов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://polit.ru/article/2002/06/02/611589/>
9. Золотухіна-Аболіна Є.В. Про специфіку вищих духовних цінностей / Є.В. Золотухіна-Аболіна // Філософські науки. – 2007. – № 1. – С. 11-18.
10. Кожина Е.Л. Исследование понятия «ценность» в психологии [Электронный ресурс] / Е.Л. Кожина. – Режим доступа: <https://www.b17.ru/article/35715/>

- 11 Малахов В.А. Цінність як категорія культури / В.А. Малахов // Філософська думка. – 2002. – № 5. – С. 76-85.
- 12 Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
- 13 Легун О.М. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості [Електронний ресурс] / О.М. Легун. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/860/94/>
- 14 Лурія А.Р. Высшие корковые функции и их нарушение при локальных поражениях мозга / А.Р. Лурія. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 465 с.
- 15 Олпорт Г. Личность в психологии / Г. Олпорт. – М.: КСП; СПб.: Ювента, 1998. – 345 с.
- 16 Павлюченков Д.Н. Особенности русской религиозной философии [Електронний ресурс] / Д.Н. Павлюченков. – Режим доступу: <http://www.pavluchenkov.ru/russia/page106/index.html>
- 17 Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия / К. Роджерс. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1997. – 320 с.
- 18 Романюк Л. Становлення цінностей особистості: концептуальна модель та її методологічний потенціал / Л. Романюк // Психологія особистості. – 2013. – № 1. – С. 138-148
- 19 Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
- 20 Хлебодарова О.Б. Общая характеристика ценностей человека, их роль и место в структуре личности / О.Б. Хлебодарова // Молодой ученый. – 2012. – №6. – С. 357-361.
- 21 Цветаева А. Воспоминания [Електронний ресурс] / А. Цветаева. – Режим доступу: <http://tsvetaeva.synnegoria.com/WIN/nastya/vospind.html>
- 22 Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система [Електронний ресурс] / М.С. Яницкий. – Режим доступу: <https://www.psyinst.ru/library.php?part=article&id=2341>
- 23 Rokeach M. The nature of human values. – N.Y., Free Press, 1973.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Anohin P.K. Ocherki po fiziologii funktsionalnykh sistem / P.K. Anohin. – М., 1975. – 448 с.
2. Ball G.O. Psihologiya v ratsiogumanisticheskoy perspektive / G.O. Ball. – К.: Osnova, 2006. – 401 с.
3. Bastun N.A. Vpliv dityachoyi psihotravmi na osobistl'sniy rozvitok // Osobistl'st u prostori kulturi. Materlali II sevastopolskogo mlzhnarodnogo naukovopraktichnogo simpoziumu (23 veresnya 2010 r.). – Sevastopol, 2010. – S. 13-15.
4. Bern E. Chto vyi govorite posle togo, kak skazali «privet», ili psihologiya chelovecheskoy sudbyi. – М.: Ripol klassik, 2004. – 346 с.
5. Blonskiy P.P. Izbrannyye psihologicheskie sochineniya: v 2-h t. T.2. / P.P. Blonskiy. – М.: Prosveschenie, 1964.
6. Vasilyuk F.E. Psihotekhnika vyibora / F.E. Vasilyuk // Psihologiya s chelovecheskim litsom: gumanisticheskaya perspektiva v postsovet'skoy psihologii / Pod red. D.A. Leonteva, V.G. Schur. – М.: Smyisl, 1997. – S. 284-314.
7. Vyizhletsov G.P. Aksiologiya kulturyi v sisteme kulturfilosofskogo znaniya / G.P. Vyizhletsov // Vestnik novgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2000. – № 16. – S. 34-41.
8. Zhizn i smert vunderkindov [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://polit.ru/article/2002/06/02/611589/>
9. Zolotuhina-Abollina E.V. Pro spetsifiku vischih duhovnih tsinnostey / E.V. Zolotuhina-Abollina // Filosofskl nauki. – 2007. – № 1. – S. 11-18.

10. Kozhina E.L. Issledovanie ponyatiya «tsennost» v psihologii [Elektronniy resurs] / E.L. Kozhina. – Rezhim dostupu: <https://www.b17.ru/article/35715/>
11. Malahov V.A. Tsinnost yak kategoriya kulturi / V.A. Malahov // Fillosofska dumka. – 2002. – № 5. – S. 76-85.
12. Maslou A. Novyie rubezhi chelovecheskoy prirody / A. Maslou. – M.: Smyisl, 1999. – 425 s.
13. Legun O.M. Rol tsinnostey i tsinnostnykh orlentatsiy u rozvitku osobistosti [Elektronniy resurs] / O.M. Legun. – Rezhim dostupu: <http://vuzlib.com/content/view/860/94/>
14. Luriya A.R. Vysshie korkovyye funktsii i ih narushenie pri lokalnykh porazheniyah mozga / A.R. Luriya. – M.: Izd-vo MGU, 2000. – 465 s.
15. Olport G. Lichnost v psihologii / G. Olport. – M.: KSP; SPb.: Yuventa, 1998. – 345 s.
16. Pavlyuchenkov D.N. Osobennosti russkoy religioznoy filosofii [Elektronniy resurs] / D.N. Pavlyuchenkov. – Rezhim dostupu: <http://www.pavlyuchenkov.ru/russia/page106/index.html>
17. Rodzhers K. Klientotsentrirovannaya terapiya / K. Rodzhers. – M.: Refl-buk; K.: Vakler, 1997. – 320 s.
18. Romanyuk L. Stanovlennya tsinnostey osobistosti: kontseptualna model ta Yiyi metodologichniy potentsial / L. Romanyuk // Psihologiya osobistosti. – 2013. – № 1. – S. 138-148
19. Frankl V. Chelovek v poiskah smyisla / V. Frankl. – M.: Progress, 1990. – 368 s.
20. Hlebodarova O.B. Obschaya harakteristika tsennostey cheloveka, ih rol i mesto v strukture lichnosti / O.B. Hlebodarova // Molodoy ucheniy. – 2012. – № 6. – S. 357-361.
21. Tsvetaeva A. Vospominaniya [Elektronniy resurs] / A. Tsvetaeva. – Rezhim dostupu: <http://tsvetaeva.synnegoria.com/WIN/nastya/vospind.html>
22. Yanitskiy M.S. Tsennostnyie orientatsii lichnosti kak dinamicheskaya sistema [Elektronniy resurs] / M.S. Yanitskiy. – Rezhim dostupu: <https://www.psyinst.ru/library.php?part=article&id=2341>
23. Rokeach M. The nature of human values. – N.Y., Free Press, 1973.

Bastun N.A. Personality values as systemic factor of human life activity.

Genesis of concept of the values in social sciences and psychological personology is analysed. Values are a key concept in humanistic and existential psychology, they are also is productive in the psychological practice. The influence of parental settings, children impressions and stress injury on developing of the personality values is described. Also the systemic character of the personality value orientations and it's influence on the human behavior is analysed.

Key words: personality, values, value orientations, axiology, script, hierarchy, system, systemic factor, personality crisis.